

Аналізуючи та порівнюючи вітчизняне законодавство з міжнародно-правовими стандартами можна дійти висновку про наявність багатьох розбіжностей, що призводить до порушення права на захист у кримінальному провадженні. Задля вирішення цих проблем наша країна повинна удосконалити законодавчу систему, надати реальних прав стороні захисту – адвокату, а також особі, яка самостійно реалізовує своє право на захист, адже це конституційне право, яке гарантується не лише положеннями національного законодавства, а й нормами міжнародно-правових стандартів [6, с. 4].

1. Сидорчук Ю.М. Філософсько-правові проблеми реалізації людиною права на захист у кримінальному процесі. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2018. № 1-2 (15-16). С. 186-195.

2. Конституція України : станом на 1 січня 2019 р. / Верховна Рада України. Харків : Право, 2019. 141 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар / за заг. ред. проф. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. 1224 с.

4. Яновська О. Г. Змагальність як засада кримінального провадження за новим кримінальним процесуальним кодексом України [Електронний ресурс] / О. Г. Яновська. – Режим доступу: <http://www.nsj.gov.ua>

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : станом на 1 січня 2022 р. / Верховна Рада України. 2013. 88 с.

6. Бабчинська Т. Деякі аспекти реалізації права на захист у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування. *Кримінальний процес*. 2016. С. 166-170.

УДК 343.102+343.351

DOI: 10.31733/17-03-2023-423-425

Юлія ШЕНДРИК

викладач кафедри кримінального процесу
та стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЗА ФАКТАМИ ПРИВЛАСНЕННЯ, РОЗТРАТИ МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

В умовах воєнного стану розслідування кримінальних правопорушень за фактами привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем має дуже важливе значення, оскільки такі кримінальні правопорушення підривають економіку держави, чим створюють загрозу національній безпеці України. Особливу небезпеку становлять такі кримінальні правопорушення, якщо вони вчинені службовими особами, що беруть участь у здійсненні державних закупівель товарів та послуг, пов'язаних із забезпеченням потреб Збройних Сил України. Нажаль, останнім часом таких злочинів побільшало, тому швидке та якісне розслідування цих кримінальних проваджень є надважливим.

Кримінальна відповідальність за привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем встановлена ст. 191 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [1]. Слід зазначити, що відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» від 03.03.2022 року № 2117-IX, до ч.4 ст.191 КК України було додано кваліфікуючу ознаку «в умовах воєнного або надзвичайного стану» [2], що також свідчить про важливість боротьби із злочинністю у цій сфері.

Здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень за фактами привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем завжди викликає певні труднощі, зумовлені специфікою суб'єктів вказаних кримінальних правопорушень та процесуальними особливостями доказування у кримінальних провадженнях зазначеної категорії. Особливу складність викликає розслідування таких кримінальних правопорушень у разі вчинення їх організованою

групою, оскільки в цьому випадку злочинна діяльність є добре спланованою, передбачає наявність у злочинців матеріальної бази, корупційних зв'язків та поєднана із вжиттям заходів щодо приховування такої злочинної діяльності.

Серед проблемних питань, які виникають в ході досудового розслідування, слід зазначити труднощі, пов'язані із проведенням експертиз. Так, у процесі доказування виникає необхідність у проведенні низки експертиз, спрямованих на встановлення розміру матеріальної шкоди, що є обов'язковим для даної категорії кримінальних правопорушень: судової економічної експертизи, судової будівельно-технічної експертизи та ін. Також зазвичай є необхідним проведення судової почеркознавчої експертизи та судової технічної експертизи документів, оскільки вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 191 КК України, відбувається зазвичай у сукупності із службовим підробленням (ст. 366 КК України) [1].

Основна проблема полягає у тому, що ці експертизи неможливо проводити одночасно, оскільки висновки однієї експертизи залежать від іншої. Так, наприклад, якщо має місце факт заволодіння бюджетними коштами під час проведення ремонту будівель і споруд, спочатку необхідно провести судову будівельно-технічну експертизу і лише потім можливе проведення судової економічної експертизи. Також проведенню судової економічної експертизи може передувати проведення судової почеркознавчої, судової комп'ютерно-технічної та інших видів експертиз.

Проведення зазначених видів експертиз потребує вилучення величезної кількості документів. Так, відповідно до п. 1.3 гл. 1 розділу I «Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень», затверджених Наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (далі – Науково-методичні рекомендації), для проведення почеркознавчих досліджень експерту необхідно надати вільні, умовно-вільні та експериментальні зразки почерку особи, яка підлягає ідентифікації [3].

Для проведення судової будівельно-технічної експертизи (як у наведеному вище прикладі), відповідно до вимог п. 5.1.4 гл. 5 розділу II Науково-методичних рекомендацій, для вирішення питань про відповідність виконаних будівельних робіт проектно-технічній документації та вимогам нормативно-правових актів у галузі будівництва (ДБН, СНИП, стандартам, технічним умовам тощо) експерту необхідно надати проектну та первинну звітну та виробничу документацію на будівництво об'єкта, документ про приймання в експлуатацію об'єкта будівництва, матеріали технічної інвентаризації на об'єкт, стандарти та технічні умови на виготовлення конструкцій, виробів та матеріалів тощо [3].

В свою чергу, для проведення судової економічної експертизи, згідно з п. 3.3 гл. 3 розділу III Науково-методичних рекомендацій, експерту слід надати документи бухгалтерського та податкового обліку (прибуткові та видаткові накладні, податкові накладні, ордери, звіти матеріально відповідальних осіб, картки складського обліку, касові книжки, матеріали інвентаризації, акти ревізій, таблиці, наряди, акти приймання виконаних робіт, трудові договори, розрахункові платіжні відомості, виписки банку, платіжні доручення і вимоги, договори про матеріальну відповідальність, накопичувальні (оборотні) відомості, реєстри бухгалтерського обліку та ін.) [3].

Окрім того, що зазначені експертизи самі по собі є досить складними і їх проведення потребує тривалого часу, підготовка до їх призначення також викликає низку проблемних питань.

Так, вилучення необхідних документів здійснюється зазвичай шляхом здійснення тимчасового доступу до речей і документів, який відноситься до заходів забезпечення кримінального провадження, та відповідно до ч.2 ст. 159 КПК України здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, суду [4]. Також, враховуючи коло суб'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 191 КК України, вилучення необхідних документів досить часто здійснюється під час проведення обшуку, який, згідно вимог ч.2 ст. 234 КПК України, також проводиться на підставі ухвали слідчого судді [4]. Враховуючи те, що процедура отримання ухвали слідчого судді та її виконання є, на наш погляд, надмірно ускладненою, це призводить до втрати такого важливого часу і затягування строків досудового розслідування.

Таким чином, на нашу думку, вирішення зазначених проблемних питань можливе лише за умови внесення змін до КПК України, зокрема щодо розширення повноважень слідчих та оперативних підрозділів, спрощення процедури отримання дозволу на проведення обшуку, застосування тимчасового доступу до речей і документів, що

дозволить більш ефективно розслідувати кримінальні правопорушення за фактами привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.

1. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 03.03.2023).

2. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» від 03 березня 2022 року № 2117-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#n10> (дата звернення 03.03.2023).

3. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень / Наказ Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5 в ред. від 17.02.2023 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення 03.03.2023).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 03.03.2023).

УДК 343.102+343.916

DOI: 10.31733/17-03-2023-425-426

Денис ЮР'ЄВ

старший викладач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань

Руслана СКРИПНИКОВА

курсант ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ БОЙОВОЇ ОБСТАНОVKИ НА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЮВАНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ

Збройний конфлікт та умови бойової обстановки завжди тісно пов'язані з великою кількістю злочинів, які скоюють військовослужбовці. Саме тому в цих умовах особливо важливу роль набуває процес розслідування та доведення вчинених злочинів. Бойова обстановка впливає на всі сфери суспільних відносин, що виникають у період військового чи надзвичайного стану, зокрема і розслідування злочинів, збирання доказових матеріалів. Бойова обстановка визначається ознаками, які суттєво ускладнюють процес ефективного розслідування злочинів. Проаналізувавши тенденції розслідування злочинів у районах збройного конфлікту, можна відстежити деякі закономірності розслідування злочинів, які визначаються бойовою обстановкою.

У свою чергу військовий стан є тимчасовим заходом, з яким також запроваджується особливий правовий режим діяльності органів державної влади та застосовується значною мірою для забезпечення безпеки громадян України.

На думку С.В. Малікова, бойова обстановка безпосередньо впливає на застосування кримінального закону у плані як у посиленні кримінальної відповідальності військовослужбовців за загальнокримінальні та військові злочини, скоєні під час ведення бойових дій, так і у застосуванні тих складів військових злочинів, де бойова обстановка є кваліфікуючою ознакою [1].

Серед злочинів, скоєних військовослужбовцями за умов бойової обстановки найпоширенішими, зазвичай, є:

ухилення від військової служби;

самовільне залишення військової частини;

злочини, пов'язані з насильством щодо товаришів по службі (слід зазначити, що в бойовій обстановці на тлі емоційних переживань і постійного стресу у військовослужбовців спостерігається агресивна поведінка і озлобленість, а внаслідок цього – посилення конфліктного характеру взаємин між ними);

перевищення влади та посадових повноважень;